

AZ EMBERI MÉLTÓSÁG VÉDELME NEK ÚJABB GYAKORLATA A MÉDIASZABÁLYOZÁSBAN*

KOLTAY András
egyetemi tanár (PPKE JÁK)

1. Bevezetés

Az ember létezése és méltósága, mint maga az emberi egység, valójában nem is jog – az emberi mivolt lényege, a jog számára tulajdonképpen megragadhatatlan. Az emberi méltóság az Alkotmánybíróság értelmezésében a személyiségi jogok „anyajoga”, így valamennyi más, konkrét személyiségi jognak az eredője.¹ Az emberi méltóság kiemelkedő érték, a jog számára teljes egészében megközelíthetetlen és hozzáférhetetlen. Definiálni, valamennyi részlemét összefoglalni a jog technikai értelemben nem tudja, védelmét ellenben a kimerítő meghatározás hiányában is biztosíthatja. „Az emberi méltóság minden tárgyi jog megalkotásánál és alkalmazásánál a legfőbb alkotmányos vezérlő elv, az alkotmányos alapjogok, értékek és kötelezettségek rendszerének a tényleges alapja.”² Az emberi méltóság védelmének egy sajátos esetét láthatjuk a médiaszabályozásban. A következőkben a 2014 óta gyarapodó eseteket tekintjük át, összegezve a médiahatóság gyakorlatát.³

2. Az emberi méltóság védelme a médiaszabályozásban

Az emberi méltóság védelmének lehetőségét az 1996-os első médiatörvény (Rttv.⁴) teremtette meg, amelynek 3. § (2) bekezdése kimondta, hogy a „műsorszolgáltató

* A kézirat az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében jött létre.

¹ 8/1990. (IV. 23.) AB határozat.

² 37/2011. (V. 10.) AB határozat.

³ A 2014 előtti esetek áttekintését ld. KOLTAY András: Az emberi méltóság védelmének kérdései a médiaszabályozásban és a joggyakorlatban. In: MENYHÁRD Attila – GÁRDOS-OROSZ Fruzsina (szerk.): *Személy és személyiség a jogban*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016. 193–246.

⁴ A rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény.

[...] tevékenysége nem sértheti az emberi jogokat.” A törvény hatálya a televíziós és a rádiós szolgáltatókra terjedt ki. Az „emberi jogok” védelme alatt a későbbiekben a médiahatóság (az Országos Rádió és Televízió Testület) legtöbbször az emberi méltóság védelmét értette. Az Alkotmánybíróság 46/2007. (VI. 27.) AB sz. határozatában vizsgálta e rendelkezés médiaszabályozásbeli védelmének alkotmányosságát is, és ki mondta, hogy:

„ha a műsorszolgáltató személyhez fűződő jogot sért, a jogsérelmet szenvedett személy dönt arról, hogy a jogsértést elkövető műsorszolgáltatóval szemben érvényesíti-e személyiségi jogait, például indít-e pert. A médiatörvény [Rttv.] 112. § (1) bekezdése és 136. § (1) bekezdése e bírói út mellett közigazgatási eljárást intézményesít. Az ORTT – a médiatörvény 3. § (1) bekezdése alapján eljárva – e közigazgatási eljárásban nem az egyes jogalanyokat ért jogsérelmekről dönt. A médiatörvény 3. § (1) bekezdése alapelvei rendelkezés. Az ORTT ennek megfelelően a közigazgatási eljárás során annak megállapítására jogosult, hogy a műsorszolgáltató az emberi jogok tiszteletben tartásával tevékenykedik-e, és az egyes műsorainak témája, jellege, nézőpontja nem sérti-e az emberi jogokban megjelenő alapvető értéket.”

Az Alkotmánybíróság határozatában szereplő „emberi jogokban megjelenő alapvető érték” kifejezés többféleképpen értelmezhető. Nem világos, hogy ennek alapján bármely emberi jog mögött álló bármely érték (megalapozás) okot adhat-e a hatósági eljárásra, és az is tisztázatlan, hogy mit tekintünk az emberi jogok mögött álló értékeknek, illetve, hogy ezek bekerülhetnek-e a jogalkalmazói gyakorlatba. Az idézett szöveg feltehetően arra kívánt utalni, hogy a médiaszabályozás feladata az emberi jogok intézményének védelme, tehát az a társadalom számára elengedhetetlenül fontos intézményt védi, és nem a megsértett emberi jogok miatt konkrét sérelmet szenvedett egyént.

Az önrendelkezési jog azt a jogot is magában foglalja, hogy valaki jogsérelem esetén ne vegyen igénybe bírói utat, illetve jogait más módon ne érvényesítse. „Ha a műsorszolgáltató személyhez fűződő jogot sért, a jogsérelmet szenvedett személy dönt arról, hogy a jogsértést elkövető műsorszolgáltatóval szemben érvényesíti személyiségi jogait.” Az Alkotmánybíróság 46/2007. (VI. 27.) sz. határozatában foglaltak alapján megállapítható, hogy a médiaszabályozásban van alkotmányos lehetőség az emberi méltóság védelmére, azonban ezen eljárások során az alapjogi sérelem bekövetkeztét csak azt mintegy eljárásjogilag „alanytalanná téve” ítélteti meg. Megítélésünk szerint az Alkotmánybíróság határozata – arra figyelemmel, hogy a médiaszabályozás a közönséget, és nem kizárólag a médiatartalmak által érintett személy(ek)e)t védi – úgy értelmezhető megfelelően, hogy a jogsértések esetén a jogalkalmazónak ketté kell tudnia választani a kizárólag az egyéni jog és az emberi jogok (emberi méltóság) intézményes tartalmának sérelmét megvalósító eseteket, és a köz érdekében fellépve csak az utóbbiak védelmében járhat el.

A 2011. január 1. napján hatályba lépett törvényszöveg szerint az Smtv.⁵ tárgyi hatálya kiterjedt a lekérhető médiaszolgáltatásokra, valamint a nyomtatott és az internetes sajtótermékekre, és eredetileg az emberi méltóság tiszteletben tartására kötelezte a sajtótermékek kiadóit is. A tárgyi hatályon túlmenően az érintett rendelkezések tartalma is alaposan megváltozott. A 14. § eredeti szövege a következőképpen rendelkezett: „(1) A médiatartalom-szolgáltatónak az általa közzétett médiatartalmakban, illetve azok készítése során tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot. (2) Tilos a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek médiatartalomban történő, öncélú és sérelmes bemutatása.” A szövegben tehát nevesítve is szerepel az emberi méltóság védelme [(1) bek.], de azon túl egy újabb, speciális tényállás az emberi méltóság megsértésének konkrét esetéről szövegezt, a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek védelmében [(2) bek.].

Az AB 165/2011. (XII. 20.) AB határozata alkotmányellenesnek ítélte az Smtv.-ben foglalt emberiméltóság-védelem sajtótermékekre való alkalmazását, és az alkotmány-sértést a törvény tárgyi hatályának *pro futuro* megsemmisítésével orvosolta. A testület határozatában rögzítette, hogy:

„[A]z emberi gondolkodásra, a társadalmi folyamatokra különleges hatással bíró audiovizuális média esetében szükséges és arányos korlátozás az effajta sajátos hatósági fellépés biztosítása. [...] Ez a nézők, hallgatók érdekében biztosított hatósági eljárás a közönségre gyakorolt különösen erős befolyásra tekintettel minősül szükséges és arányos beavatkozásnak. A hatásában ettől eltérő nyomtatott és internetes sajtó esetében azonban ez a fellépési lehetőség – ebben, az emberi jogokra generálisan kiterjedő formában – már aránytalan korlátozásnak minősül.”⁶

A döntés említi azt is, hogy az emberi méltóság bármely médiatartalom tekintetében védhető, így bizonyos feltételekkel bármely médiatartalom-szolgáltatás vonatkozásában a sajtószabadság korlátja lehet, ha a szabályozásban nem általános megfogalmazással, hanem konkrét tényállásként szerepel. Ebből eredően az Smtv. 14. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezés a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek védelméről a sajtótermékekre alkalmazva is alkotmányos. Az indokolás szerint:

„Az Smtv. 14. § (2) bekezdése ezzel szemben olyan speciális tényállási elemet tartalmaz, amely kellően szűk körű, különösen nyomós közérdeken alapuló médiahatósági fellépést biztosít. A megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő emberekkel való bánásmódot szabályozó rendelkezés – amellet, hogy a személyiségi jogvédelmi képesség hiányára vagy korlátozottságára is utal – az emberi jogok megsértésének olyan eseteit fedi le, amelyek súlyosan veszélyeztetik az emberi méltóság intézménye tartalmának érvényesülését. A ható-

⁵ 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól.

⁶ 165/2011. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás, IV.2.2.2. pont.

sági jogvédelem ezért ebben a körben valamennyi médium esetében arányos korlátozást jelent.”⁷

Ezt követően az Országgyűlés módosította a törvényt, egyértelművé téve, hogy az emberi méltóság általános tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettség – legalábbis a médiaszabályozáson belül – csak a médiaszolgáltatókra (televíziókra, rádiókra, lekérhető médiaszolgáltatásokra) terjed ki.

3. Az emberi méltóság médiaszabályozásbeli védelmének körvonalai

Az Alkotmánybíróság 46/2007. (VI. 27.) és 165/2011. (XII. 20.) sz. határozatai – különösen az utóbbi – olyan értelmezés felé nyitnak kaput, amely alapján az emberi jogok és az emberi méltóság médiaszabályozásbeli védelme az állam intézményvédelmi kötelezettségéből fakad.⁸ Így az emberi méltóság vonatkozásában az államnak nem csupán az egyének méltóságához való jogát kell megvédenie, hanem – a médiaszabályozás által – az emberi méltóság alapvető értékét tiszteletben tartó médiatartalmak, illetve ezáltal a méltóságot tiszteletben tartó demokratikus nyilvánosság létrejöttében is segédkeznie kell, a méltóságsértő tartalmak közzétételét gátló médiaigazgatási szabályok érvényre juttatásával. Találó megfogalmazásban „az államnak az egyes alanyi alapjogok biztosítása mellett az azokkal kapcsolatos értékeket és élethelyzeteket önmagukban (azaz nem csupán az egyes egyedi igényekhez kapcsolódóan) is védenie kell.”⁹

Az emberi méltóság védelme a negatív kötelezettségek egyike (tehát tartózkodásra, azaz a jogsértés elkerülésére kötelez), amely – egyes pozitív kötelezettségekhez hasonlóan – e jogok intézményes védelmén keresztül közvetve a demokratikus nyilvánosság megfelelő működését védi, nem pedig a jogaiban esetlegesen sértett egyént. Ugyanis a sajtószabadság korlátjaként megjelenő szabályok legfőbb indoka a közönség érdekeinek védelme, az emberi jogok általános elismeréséhez és tiszteletéhez kötődő közös érdeké. Amikor a médiaszabályozás az emberi méltóság megsértését tiltja, azzal az európai civilizáció egyik alapvetését védelmezi: az egyének járó tisztelet, megbecsülés és az egyenlő státus el nem ismerését közvetítő tartalmakat zárja ki a demokratikus nyilvánosságból.

A nyilvánosságban érvényesülő szabályokat valamennyi demokratikus állam meghatározza. A nyilvánosságban szereplőknek, a sajtószabadság jogát gyakorlóknak tekintetbe kell venniük e szabályokat, és tartózkodniuk kell az olyan megnyilvánulásoktól és az olyan tartalmak közzétételétől, amelyek nem férnek össze a demokratikus jogállami renddel, például az emberek közötti egyenlőséget tagadják, az egyén vele született emberi méltóságát kérdőjelezik vagy sértik meg, hagyják figyelmen kívül.

⁷ Uo.

⁸ Ld. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat (első abortusz-határozat); 37/1992. (VI. 10.) AB határozat (sajtószabadság).

⁹ Török Bernát: A Legfelsőbb Bíróság ítélete az emberi méltóság sérelmét megállapító médiahatósági határozatról. Az emberi méltóság hatósági védelmének kérdései a médiajogban. *Jogesetek Magyarázata*, 2012/3. 58–65., 62.

Az emberi méltóság olyan alapérték, amelynek érvényesülése a jogrendszer egészét és a társadalmi élet valamennyi színterét, így a médiát is áthatja. Jóval többről van itt szó, mint a jogaiban sértett egyén személyiségének védelmezéséről, mert ezen alapérték tisztelete a társadalmi élet és együttműködés egyik fő fundamentuma. (Az Alkotmánybíróság felfogása alapján ezt az alapot a televízió és a rádió műsorai képesek komolyan veszélyeztetni, míg a sajtótermékek nem.¹⁰) Az Alkotmánybíróság gyakorlata ezen értelmezés felé tereli a jogalkalmazást. A 46/2007. (VI. 27.) sz. AB határozatból is az következik, hogy ha az Alkotmánybíróság szerint nem az egyéni jogsérelem, hanem a műorszám jellege, nézőpontja alapján állapítható meg az emberi jogok megsértése, akkor az egyéni sérelemnél többről van szó, a jogsértő magatartás súlyosabb.

A 165/2011. (XII. 20.) AB határozat indokolása már világosabb fogódzókat ad az egyéni és az intézményes jogvédelmet szétválasztó értelmezés számára. A döntés korábban már idézett indokolása megállapítja, hogy a hatóság „nem a védett jogok személyhez fűződő oldalának védelmében” lép fel, majd kimondja, hogy a média „rombolást tud végezni az emberi jogok, különösen az emberi méltóság tiszteletének kultúrájában,” tehát e kultúra védelme lehet a médiaszabályozás célja. Ezt követően az indokolás leszögezi, hogy „indokolt, hogy a hatóság – e jogok intézményes tartalmát érintő körben – [...] a közösség érdekében felléphessen a jogsértővel szemben”. Az Smtv. 14. § (2) bekezdésével kapcsolatban pedig úgy vélekedik, hogy a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévők kiemelt védelme azért indokolt, mert súlyosan veszélyeztetheti „az emberi méltóság intézménye tartalmának érvényesülését.”¹¹ Az idézett szövegrészekből egyértelművé válik, hogy az Alkotmánybíróság szerint a szabályozás célja és indoka a közösség (nem pedig az egyén) érdekében a jogok „intézményes tartalmának” (nem pedig konkrét sérelmének) védelme.

4. A médiahatóság és a bíróságok joggyakorlata

A Médiatanács emberi méltóság védelmében született döntései jól csoportosíthatók. A testület minden esetben az emberi méltóság intézményes védelmére törekedett, az egyéni jogséremlmek figyelmen kívül hagyásával, amelyeket a polgári vagy a büntetőjog képes a leghatékonyabban orvosolni.

4.1. A kiszolgáltatott, megalázó helyzetben lévők sérelmes bemutatása

Az Smtv. 14. § (2) bekezdése – mint láttuk – nevesítve is tiltja a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek öncélú és sérelmes bemutatását. Egy 2015-ös ügy tárgyát az Éden Hotel című „taktikai valóságshow” azon jelenete képezte, amelyben az egyik férfi szereplő a hálószobában közeledett női társához, kifejezve, hogy le szeretne feküdni vele, hátulról átölelte és a lábánál fogva maga felé húzta. A nő ellenállt a próbálkozásnak, amitől a férfi játékos egyre frusztráltabb lett. Nehezen vette tudomásul az elutasítást, dühében „sík butának” nevezte a lányt, szerinte örülhetne, hogy egy hozzá

¹⁰ Ld. 165/2011. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás, IV.2.2.2. pont.

¹¹ Valamennyi idézet: 165/2011. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás IV.2.2.2. pont.

hasonló férfi egyáltalán szóba állt vele. A riportszobában is lealacsonyítóan beszélt partneréről, és kifejezte véleményét, ami szerint „azt csinál a lánnyal, amit akar”. A Médiatanács megállapította, hogy a nő az őt ért szexuális inzultus és durva verbális agresszió által az önérzetét súlyosan sértő, méltatlan, megalázó helyzetbe került.¹² A játékos nem önmagában a műsorban való szereplése, hanem a játékos társ erőszakos szexuális közeledése hozta megalázó helyzetbe, a jogsértés pedig e tartalom adásba szerkesztése révén valósult meg. A műsor rész figyelemhívó, prevenciós célokat nem szolgált, a médiaszolgáltató azt kizárólag szórakoztatás céljával, illetve a saját anyagi érdekeit szolgálva szerkesztette adásba. A játékos helyzetét, a történetek utáni felüldült lelkiállapotát látva a képsorok publikálásának bántó, sérelmes volta sem kétséges. Azon túl, hogy a médiaszolgáltató a női játékos megalázó és kiszolgáltatott helyzetben ábrázolta, a bemutatás öncélúnak is minősült. A bemutatott jelenet semmiféle olyan információértékkel nem bírt, amely indokolhatná a közzététel szükségességét (például, hogy felhívja a figyelmet egy valós társadalmi problémára), mindössze a műsorszám nézettségének, a médiaszolgáltató anyagi érdekeinek szolgálatában állhatott.¹³

Sértette az Smtv. 14. § (2) bekezdését a Médiatanács szerint az a reality-műsorszám („*Celeb vagyok, ments ki innen!*”) is, amelyben egy kiskorú személyt a nézők szórakoztatása céljából a médiaszolgáltató (illetve a műsorvezető) gúnyolódás tárgyává degradálta.¹⁴ A megalázó helyzet azáltal alakult ki, hogy egyrészt a gyermeknek olyan kérdésekre kellett idegen (spanyol) nyelven igennel felelnie, amelyekre egy átlagos szituációban az ember minden bizonnyal nem a műsorban elhangzott módon reagálna, másrészt a feltett kérdések egyes esetekben intimszférát sértők voltak: a műsorvezető kérdés formájában szembesítette azzal az eshetőséggel, hogy ő az igazi édesapja („Anyád megmondta, hogy én vagyok az apád?”), illetve az egyik kérdés egyértelműen arra utalt, hogy a gyermek túlsúlyos, ami annak lehet a következménye, hogy túl sok édességet fogyaszt („Szereted még mindig a Chokitót?”; „Tudod, hogy ha mondjuk tíz éven keresztül fánkot fogsz zabálni, mint eddig, akkor 150 kiló leszel 16 éves korodra, ugye?”). Az ilyen érzékeny témákat feszegető, az egyén magánszférájába hatoló kérdések, még ha tréfának szánják is, négy szemközt feltéve is sértők, kínosak lehetnek, azonban nagy nyilvánosság előtt az egyénnek szegezve kellemetlen, megalázó helyzetet teremtenek, kiváltképpen egy kiskorú számára.

A Médiatanács határozatával szemben a médiaszolgáltató által benyújtott keresetet a bíróság elsőfokon elutasította. A Fővárosi Törvényszék ítéletében rögzítette, hogy a perbeli műsorszamban a kiskorú szereplő megalázó helyzetben került bemutatásra azáltal, hogy a műsorvezetők a testalkatára és táplálkozására negatív megjegyzéseket tettek, emellett gúnyolódtak rajta. A kiszolgáltatott helyzetet az teremtette, hogy a feltett kérdésekre nem reagálhatott szabadon, egyúttal túrnie kellett a kialakult helyzetet. Ezzel a jelenettel a médiaszolgáltató olyan üzenetet közvetített a nézők felé, hogy egyrészt a testsúlyproblémákkal küzdő fiatalok a jelenet hatására megszégyenítve érez-

¹² 774/2015. (VI. 23.) médiatanácsi határozat.

¹³ A Médiatanács megállapításait a Fővárosi Törvényszék jogerős ítéletében – helyben hagyva az elsőfokú bíróság döntését – helytállónak fogadta el (3.Kf.650.184/2015/5.).

¹⁴ 22/2023. (I. 17.) médiatanácsi határozat.

hették magukat, a túlsúlyos embereket kritizáló egyének számára pedig megerősítést adhatott arra, hogy az ilyen jellegű (verbális) bántalmazás elfogadott (a bíróság azt is figyelembe vette a jogsértés megállapítása körében, hogy a műsorvezetők, szerkesztők részéről nem történt semmiféle ellenpontoszás vagy elhatárolódás a sértő kifejezések elhangzását követően). Mindezek által az ábrázolás nem pusztán sérelmes, de öncélú is volt, hiszen a jelenet a műsor nézettségének fokozását célozta. A méltóságsértés szempontjából nem volt relevanciája a kiskorú szereplő beleegyezésének, a vele kötött szerződés tartalmának, illetve annak, hogy maga vagy hozzátartozója sérelmezte-e a műsorszám tartalmát.¹⁵

Jogsértést állapított meg a Médiatanács a *Való Világ II.* c. valóságshow-ban közzétett azon jelent kapcsán is, amelyben egy szexuális töltetet is hordozó, megalázó feladat került bemutatásra.¹⁶ A jelentben az egyik szereplő két nőt arra próbált rábírní, hogy vizeljék le egy harmadik társukat a nappaliban a többiek előtt. A két nő a pillanatnyi megrökönyödés után beleegyezett a feladatba. Az ittas lányok – állapotukból adódóan – nem voltak képesek érzékelni a feladat mögött meghúzódó testi és lelki megalázást, valamint annak lealacsonyító jellegét, és kiszolgáltatott helyzetben, erős alkoholos befolyásoltság alatt döntöttek egy nyíltan megszégyenítő feladat elvállalása mellett. A megvalósítást csak két másik villalako közbelépése akadályozta meg.

Kifejezetten aggályos volt a bemutatás kapcsán, hogy a műsorvezetők sem határolódtak el az eseményektől, emellett a médiaszolgáltató következmények nélkül, mintegy elfogadható magatartásként ábrázolta a különösen megszégyenítő jelenetsort. A műsorvezető nem alkalmazott semmiféle ellenpontoszást a napi összefoglalóban, öszszességében nem ítélte el, hanem csupán bemutatta a női szereplők önbecsülését mélyen sértő jelenetet, pedig választhatott volna a között, hogy ilyen tartalmat nem mutat be, vagy azt megfelelő kontextusba helyezve ábrázolja, azaz egyértelművé teszi az ilyen viselkedés elfogadhatatlanságát. A játékosokat nem önmagában a műsorszámában való szereplésük, hanem a játékos társ hozta megalázó helyzetbe, az Smtv. 14. § (2) bekezdésének sérelme pedig e tartalom adásba szerkesztése révén valósult meg.

A bemutatás öncélúnak minősült, a jelenet ugyanis semmiféle olyan információértékkel nem bírt, amely indokolhatta volna a közzététel szükségességét (például, hogy felhívta a figyelmet egy valós társadalmi problémára), mindössze a műsorszám nézettségének, a médiaszolgáltató anyagi érdekeinek szolgálatában állhatott. Megjegyzendő, hogy az említett műsorszám koncepciója önmagában is felveti az Smtv. 14. § (2) bekezdése sérelmét, tekintettel arra, hogy különösen megalázó, illetve megszégyenítő, hogy a napi 24 órában működő kamerák egy része olyan helyen van elhelyezve, ahol a szereplők intim tevékenységeket végezhetnek (például a hálószobákban, a fürdőszobákban, mellékhelyiségekben), amelyeket így a nap teljes időtartamában nemcsak a médiaszolgáltató munkatársai láthatnak, hanem gyakorlatilag bárki, aki előfizetéssel rendelkezik a műsorszámot közvetítő szolgáltatóhoz.

¹⁵ Fővárosi Törvényszék 106.K.700.737/2023/23. sz. ítélete. (Az ítélet nem jogerős, azzal szemben a médiaszolgáltató fellebbezést nyújtott be.)

¹⁶ 206/2023. (III. 28.) médiatanácsi határozat.

4.2. Méltóságértés az egyes társadalmi csoportok tagjainak méltóságára tekintettel

Az emberi méltóság sérelmének tekinthető az a médiatartalom is, amely az emberi méltóság minden egyén, illetve társadalmi csoport tekintetében érvényesülő egyenlőségét, korlátozhatatlanságát, visszavonhatatlanságát kérdőjelezi meg. Az emberi méltóság sérelmét eredményezte az a riport, amely azt közvetítette, hogy a fővárosi aluljárókban kialakult állapotokért kizárólag a hajléktalanok tehetősek felelőssé, akik ráadásul saját maguknak köszönhetik a sorsukat.¹⁷ A vizsgált műsor a degradáló, súlyosan dehumanizáló (pl. „szánalmas”, „orrfacsaró büzben a saját mocskukban fétregő”, „undort keltő”) kifejezések hangoztatása mellett egyáltalán nem törekedett tárgyilagos képet festeni az utcán élők helyzetéről, a problémára esetleges megoldási javaslatokat említve, pusztán a társadalom többségének mindennapjait megkeserítő, homogén, alacsonyabb rendű csoportként mutatta be a hajléktalanokat.

Az egyoldalú, a tárgyilagosság látszatát teljes mértékben mellőző riport a szerkesztésmódja révén ráadásul olyan képet festett, mintha mindez a társadalom többsége számára elfogadott álláspontot, véleményt tükrözne. Nem hagyható figyelmen kívül a riport értékelése során az a körülmény sem, hogy a szerkesztő nem csupán kedvezőtlen színben ábrázolta a közterületeken élő és egyébként számos tekintetben kiszolgáltatott társadalmi rétegnek számító hajléktalanokat, hanem életvitelük bemutatására számos lealacsonyító, megalázó, intoleráns kifejezést is használt. A riportban nem hangzott el ugyan a fedél nélküliek emberi mivoltának konkrét megkérdőjelezése, és durván szélsőséges kijelentés sem az utcán (aluljárókban) élőkkel kapcsolatban, ugyanakkor őket zavaró társadalmi problémaként, okot és kiutat igazán nem keresőként, másokat megkeserítőként értékelték, ellenpontosítás nélküli sorozatban.

A civil törvény tervezett módosítása ellen a parlament bizottsági ülésén tiltakozó aktivistákat a társadalom normális működését akadályozó, a rendőröket provokáló, és az Országházban zajló munkát is megzavaró, homogén csoportként bemutató műsorvezetői megnyilvánulások szintén az emberi méltóság sérelméhez vezettek. A műsorvezető által használt „barom állatok”, „a nyilvános vécébe valók” kifejezések, továbbá az aktivistákkal szembeni erőszakos fellépésre ösztönzés („kivágni, mint macskát sz.rni”, „taknyukon és a vérükön kell őket kirángatni”, „szanaszét kell verni a pofájukat”) azt az üzenetet közvetítette, hogy az ilyen megnyilvánulásokkal szemben az emberhez méltó fellépést teljes mértékben nélkülöző, erőszakos megoldás vezethet eredményre.¹⁸ Az egyes személyek, közösségek véleménynyilvánítása miatt azok alacsonyabb rendűként ábrázolása, valamint a velük szemben a jogállami kereteket túllépő fellépés sürgetése alkalmas arra, hogy a személyek, közösségek méltósága, értéke között különbséget tegyen, és a műsorban érintett közösség tagjait másokhoz képest – pusztán az e közösséghez való tartozásuk miatt – alacsonyabb rendűként kezeli, illetve tagjainak személyiségi jogait, emberi mivoltát kérdőjelezi meg.

¹⁷ 126/2017. (II. 7.) médiatanácsi határozat. Ld. továbbá a médiatanácsi döntést helybenhagyó, a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 17.K.31.574/2017/4. sz. ítéletét.

¹⁸ 903/2017. (VII. 25.) médiatanácsi határozat.

Sértette az emberi méltóságot az a médiatartalom is, amelyben a transzneműek közösségének tagjait lealacsonyító, megalázó, megbélyegzésre alkalmas kifejezésekkel („nyomorult állapot, deviáns, beteg, undorító”) illették, valamint intoleráns gondolatokat fogalmaztak meg velük szemben („a bácsi mentális betegségekkel küszködik”, „ez normalitásnak van eladva”, „senki nem cipőzné meg, pedig néha azt érdemelné az ilyen”).¹⁹ Az elhangzott vélemények nem csupán bírálatot hordoztak magukban, hanem a beszélgetés résztvevői olyan kifejezéseket is használtak, amelyek üzenete összeegyeztethetetlen a mindenkit egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal. A műsorszámban vitatták a nevezett közösségbe tartozók mentális egészségét, az általuk képviselt nemi identitástudatot pedig abnormálisnak állították be. Elhangzott olyan álláspont is, amely arra utalt, hogy az adott közösségbe tartozók fizikai bántalmazása egyes esetekben indokolt lehet.

4.3. Méltóságsértő „üzenetek”

Szintén alkalmasak az emberi méltóság megsértésére azok a műsorszámok, amelyek koncepciójuknál, jellegüknél fogva figyelmen kívül hagyják a méltóság tiszteletét, arra épülnek, hogy megkérdőjelezzék a méltóság alapvető értékét, az emberi személyiség „érinthetlenségét”. Az emberi méltóság sérelmét állapította meg a Médiatanács a *Morning Show* című műsorszámában elhangzott azon beszélgetés kapcsán is, amelynek apropóját egy egyetemi gólyatáborban elkövetett szexuális bűncselekmény (illetve annak gyanúja) adta.²⁰ A kifogásolt műsorvezetők kapcsán a jogsértő üzenet közvetítése abban merült ki, hogy a műsorvezetők folyamatos viccelődéssel bagatellizálták a szexuális bűncselekményeket, továbbá a különböző gólyatáborokban állítólagosan tömegesen előforduló magatartásformák (elsősorban az elhangzottak szerint extrém mértékű öltözékes szexuális szabadosság, illetve a gólyatáborok atmoszférája által erőszak nélkül is szinte „kikényszerített”, nagyszámú szexuális együttlét) bemutatásakor sem voltak tekintettel az emberi méltóság védelmének szempontjaira. A műsorvezetők szinte természetesnek, elkerülhetetlennek, olykor pedig vonzónak beállítva beszéltek az ilyen magatartásformákról, ezzel pedig az elkövetett bűncselekmény súlyát is óhatatlanul csökkentették, és szinte tárgyiasították az ilyen táborokban részt vevő embereket.

Ugyanezen téma humorosnak szánt álhírként megjelenése szintén hatósági eljárás lefolytatását eredményezte, azonban a Médiatanács ez esetben nem látta megalósultnak az emberi méltóság sérelmét.²¹ A vizsgálat során a hatóság figyelembe vette, hogy a „viccbe” felvázolt kép abszurd, fikciós jellege a nézők számára egyértelműen kiderült. Az elhangzott álhír a valóságtól kifejezetten elrugaszkodott, fiktív situációt ismertetett. Kétséggkívül felidézte a gólyatáborban történt erőszakot, de nem a konkrét eseten, és nem is általában véve a szexuális erőszakon viccelődött, inkább a magányos, kapcsolatban reménykedő nők kárára próbált nevetetni. A műsor mindössze egyetlen mondat erejéig érintette a szexuális bűncselekmények, illetve azok bagatellizálásának

¹⁹ 879/2022. (X. 25.) médiatanácsi határozat.

²⁰ 1132/2014. (XI. 25.) médiatanácsi határozat.

²¹ 174/2015. (II. 24.) médiatanácsi határozat.

kérdését. Éppen az volt a döntő különbség az előző bekezdésben említett, jogsértőnek ítélt beszélgetés és ezen álhír között, hogy ez utóbbi közléshez a terjedelménél fogva sem volt társítható mindaz az információ, ami az emberi méltóságot sértő adásban megjelent. Az a műsor ugyanis több mint 40 percben foglalkozott vissza-visszatérően a nemi erőszakkal, a konkrét esetet és magát a jelenséget (a szexuális bántalmazást) is bagatellizálva, jelentőségét csorbítva, az elkövetett konkrét bűncselekményt jelentéktelen színben feltüntetve. (Megjegyzendő, hogy a Médiatanács a kiskorúak védelmére vonatkozó rendelkezés sérelmét viszont megállapította az álhír kapcsán.)

Szintén az emberi méltósághoz való jog sérelmét állapította meg a Médiatanács az Éden Hotel című műsorban bemutatott – a 4.1. alpont alatt már említett – jelenettel összefüggésben, tekintettel arra, hogy az inzultus bemutatásával a médiaszolgáltató elfogadható magatartásként ábrázolta az agresszív szexuális közeledést és az esetleges elutasítást követő verbális bántalmazást.²² A médiaszolgáltató a vizsgált esetben nem alkalmazott semmiféle ellenpontozást, összességében nem ítélte el az erőszakot, csupán bemutatta a szereplő önbecsülését mélyen sértő történetet. A kifogásolt média-tartalom nem élő adásban történt, a médiaszolgáltató utóbb maga szerkesztette össze a jeleneteket, azaz megállapítható, hogy bármiféle nehézség nélkül tartózkodhatott volna azok közzétételétől. Azzal, hogy a férfi szereplő szexuális kapcsolat létesítése érdekében tanúsított erőszakos viselkedését, valamint az ehhez kapcsolódó verbális, a női szereplőt mintegy használati tárggyá degradáló megnyilvánulását összevágta és adásba szerkesztette, a közönség érdekeit sértő magatartást valósított meg. A tudatos szerkesztői magatartás eredményeképpen adásba került, a női szereplőt a szexuális vágy kielégítésének eszközéül szolgáló tárgyként bemutató jelenet nem egyeztethető össze az emberi méltósághoz való joggal. Az emberi méltóság része a szexuális élettel kapcsolatos önálló döntések meghozatala, annak elutasítása, hogy bárki az általa kiválasztott embert tárgyiasítva, szexuális ingerei kiszolgálására igénybe vegye. A Médiatanács megállapításai a bírósági felülvizsgálati eljárás során mind első-, mind másodfokon megerősítést nyertek.²³

Az emberi méltóság alapvető értékével ellentétesek a *Való Világ II.* valóságshow-ban megjelent azon médiatartalmak is, amelyekben a szereplők a társukkal szemben – többek között a nemi identitásra utaló és egyben – megalázó, mélyen sértő kifejezések használata mellett különösen lealacsonyító fizikai agressziót is alkalmaztak, így például több alkalommal leköpték.²⁴ A Médiatanács a tartalom emberi méltóságot sértő jellegének megállapítása mellett – hasonlóan az érintett műsorszámmal kapcsolatosan a 4.1. alpontban kifejtettekhez – figyelembe vette, hogy a médiaszolgáltató a jogsértő jeleneteket nem élő adásban tette közzé, utóbb maga szerkesztette össze a jeleneteket. Ebből következően bármiféle nehézség nélkül tartózkodhatott volna annak bemutatásától, de ellenpontozhatta is volna a látottakat, vagy dönthetett volna úgy is, hogy azt megfelelő kontextusba helyezve egyértelművé teszi az ilyen viselkedés elfogadhatatlanságát. Ebben a formában viszont a médiaszolgáltató az emberi méltóság alapvető

²² 774/2015. (VI. 23.) médiatanácsi határozat.

²³ Jogerősen: Fővárosi Törvényszék: 3.Kf.650.184/2015/5. sz. ítélete.

²⁴ 87/2023. (II. 14.) sz. médiatanácsi határozat.

értékével ellentétes médiatartalom közvetítésével azt az üzenetet közvetítette a nézőknek, hogy ez a fajta viselkedés elfogadható, és az médiaszolgáltatásban ellenpontozás nélkül, jogszerűen megjelenhet.

4.4. A személyiségi jogok médiaszabályozásbeli védelmének kérdése

Általánosságban állítható, hogy a valótlan beszámolók, a súlyosan sértő, lejáratási céllal közölt véleménynyilvánítások egy-egy közszereplővel vagy fontos eseménnyel kapcsolatban rombolják a média tekintélyét, hitelességének képét, korlátozzák a nézők megfelelő tájékozódáshoz való jogát, továbbá felvetik az érintett egyének személyhez fűződő jogainak sérelmét, de önmagukban – a Médiatanács gyakorlata szerint – nem sértik a médiaszabályozás által védett emberi méltóságot.

Azokban az esetekben, amelyekben az egyént ért sérelem egy közéleti-politikai vita kontextusában került közzétételre, a Médiatanács az általános személyiségvédelmi eljárásokat tartja célravezetőnek, és nem állapítja meg az Smtv. sérelmét, ugyanis politikai vitákban szélesebb a sajtószabadság érvényesülési köre. A jóhírnév és a becsület védelme a polgári és a büntetőjogra tartozik, a médiaszabályozásnak csak akkor lehet velük dolga, ha az adott médiatartalom az emberi méltóság alapértékét veszélyezteti, vagy a sérelmes magatartás annyira intenzív, hogy az emberi jogok „intézményes oldalát”, azok létét és érvényesülését vonja kétségbe, kérdőjelezi meg.

5. A joggyakorlat összegzése

A 165/2011. (XII. 20.) AB határozat a korábbinál jóval egyértelműbb értelmezési kereteket határozott meg az emberi méltóság médiaszabályozásbeli védelmére vonatkozóan. A joggyakorlat alapján az emberi méltóságot sértő egyes médiatartalmak részben tipizálhatók. Ilyen esetnek tekinthető:

- a kiszolgáltatott, magatehetetlen, megalázó helyzetben lévők – pl. balesetek, bűncselekmények áldozatainak – explicit, felismerhető, sértő ábrázolása (esetükben az egyéni jogérvényesítés is eleve korlátozott, az ilyen helyzetben lévők bemutatása pedig a társadalmi együttélés szabályait is sérti);
- ugyan 2014 óta nem volt rá példa, de korábban több esetben is jogsértőnek minősítette a médiahatóság a kiskorúak olyan, emberi méltóságot sértő bemutatását, amely szükségessé teszi az intézményes védelmet; az egyéni jogérvényesítés esetükben is korlátozott, a kiskorúak megfelelő személyiségfejlődése pedig szintén közös társadalmi érdek, azt ezt veszélyeztető tartalmakkal szemben indokolható a fellépés [megjegyzendő, hogy az Smtv. 2012. június 19-től hatályos 19. § (4a) bekezdése ezen esetet kiegészítve, közvetlenül a médiatartalomban sérelmes módon szerepeltetett kiskorú személy érdekében fogalmaz meg tiltást – a módosítás jól kivehető arra irányult, hogy az ilyen tartalom, a 165/2011. (XII. 20.) AB határozat nyomán szükségessé vált módosítások ellenére, a sajtótermékekben se maradjanak médiaszabályozásbeli következmény nélkül];
- egyes személyek, társadalmi csoportok másokhoz képest másodrendűként való kezelése, egyenlő emberi méltóságuk, személyhez fűződő jogaik létének megkérdőjelezése [ezen esetek és az Smtv. 17. § (1) és (2) bekezdéseit – a gyűlö-

letkeltés és a kirekesztés tilalmát – megvalósító tényállások elhatárolása nehéz jogalkalmazói feladat, bár e jogsértések párhuzamosan is megállapíthatók];

- ha egy médiaszolgáltatás tartalma azt sugallja, hogy az emberi személyiségnek nincsen érinthetetlen tartománya, az emberi élet pénzért elvehető, az emberi méltóság anyagi érdekből nyilvánossá, bárki számára hozzáférhetővé tehető.

Hangsúlyozandó, hogy az itt felsorolt, az emberi méltóság intézményes védelmét előhívó jogsértéstípusok nem rendezhetők taxatív felsorolásba, és a Médiatanácsnak – azonkívül, hogy a következetes jogalkalmazói gyakorlat kialakítása érdekében ez a tipizálás iránymutatásul szolgálhatna – nem azt kell vizsgálnia, hogy az eljárás tárgyát képező médiatartalom besorolható-e a jogsértéseknek az eddigi gyakorlat során előforduló, a fentiekben bemutatott valamelyik típusába; egyáltalán nem elképzelhetetlen, hogy a hatóság olyan esettel találkozik a jövőben, amely ebbe a négyes felosztásba nem lesz beilleszthető.